



Sygn. akt IV CSK 317/08

## WYROK

### W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 listopada 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

*SSN Marek Sychowicz (przewodniczący, sprawozdawca)*

*SSN Hubert Wrzeszcz*

*SSN Kazimierz Zawada*

w sprawie z powództwa P.(...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w L.  
przeciwko W.(...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 listopada 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 12 marca 2008 r., sygn. akt I ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną;**

**zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

## Uzasadnienie

„P.(...)” – spółka z o.o. w L. wniosła o zasądzenie od „W.(...)” – spółki z o.o. w W. kwoty 329 593,37 zł z odsetkami ustawowymi. Uzasadniając powództwo podała, że na podstawie umowy zawartej z P.(...) – spółką z o.o. w G. (dalej – „Konsorcjum”) jako faktorem (cedentem), działając jako faktor (cesjonariusz) nabyła wierzytelności przysługujące Konsorcjum wobec pozwanej (dłużnika przelanej wierzytelności). Mimo wezwania do zapłaty pozwana nie spełniła świadczenia wynikającego z tych wierzytelności.

Nakazem zapłaty z dnia 16 lutego 2005 r. Sąd Okręgowy w L. uwzględnił powództwo w całości.

Po rozpoznaniu zarzutów pozwanej Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

W dniu 12 października 2004 r. powódka zawarła z Konsorcjum umowę faktoringu. Umową tą powódka zobowiązała się do odpłatnego nabywania wierzytelności pieniężnych przysługujących Konsorcjum w stosunku do jej kontrahentów. Nabycie wierzytelności miało następować na pisemny wniosek Konsorcjum składany powódce wraz z fakturą stwierdzającą wierzytelność. Wyplata zaliczki przez faktora miała stanowić przyjęcie wierzytelności do finansowania. O zawarciu umowy Konsorcjum zawiadomiło pozwaną pismem z dnia 25 października 2004 r. W dniu 29 grudnia 2004 r. Konsorcjum złożyło powódce wniosek o nabycie wierzytelności stwierdzonej fakturą nr (...), wystawioną przez Konsorcjum w tym samym dniu. Wierzytelność stwierdzona tą fakturą wynikała z umowy sprzedaży wyrobów tytoniowych, zawartej między Konsorcjum jako sprzedawcą a pozwaną jako kupującym. Na fakturze umieszczona została adnotacja o przeniesieniu stwierdzonej nią wierzytelności na powódkę oraz o obowiązku pozwanej zapłaty należności wynikającej z tej faktury do dnia 28 stycznia 2005 r. na wskazany rachunek bankowy. Otrzymanie faktury pokwitował prezes pozwanej. Do wspomnianego wniosku o nabycie wierzytelności dołączone zostało, podpisane w imieniu pozwanej przez jej prezesa, pismo pt. „Potwierdzenie istnienia wierzytelności przez kontrahenta”, zawierające oświadczenie o istnieniu i bezsporności wierzytelności wynikającej z faktury nr (...) oraz akceptację zobowiązania do zapłaty należności wynikającej z tej faktury w podanym terminie na wskazany rachunek bankowy powódki. Mimo wielokrotnych monitów prezesa pozwanej, towar, którego dotyczyła wymieniona faktura, nie został

pozwanej wydany. W wyniku interwencji prezesa pozwanej, Konsorcjum, uwzględniając fakt niewydania towaru, w dniu 12 stycznia 2005 r. wystawiło fakturę korygującą należność z faktury nr (...) do kwoty „0”.

W tym stanie rzeczy wyrokiem z dnia 13 marca 2006 r. Sąd Okręgowy nakaz zapłaty, poza rozstrzygnięciem o odsetkach ustawowych, utrzymał w mocy.

Wyrokiem z dnia 11 października 2006 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej od tego wyroku.

Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej pozwanej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 3 października 2007 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy objaśnił konstrukcję prawną umowy factoringu i jej gospodarcze znaczenie. M. in. wyraził zapatrywanie, że nie ulega wątpliwości objęcie zakresem zarzutów przysługujących dłużnikowi na podstawie art. 513 § 1 k.c. również okoliczności, których podniesienie przez dłużnika w stosunku do cesjonariusza zakłada uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego, np. uprawnienia do odstąpienia od umowy. Wskazał, że do działań pozwanej podejmowanych wobec Konsorcjum w związku z niedostarczeniem przez nie sprzedanego towaru i będącego reakcją na te działania wystawieniem przez Konsorcjum faktury korygującej, należy odnieść nie art. 512 k.c., lecz art. 513 § 1 k.c., co oznacza dopuszczalność podnoszenia przez pozwaną wobec powódki zarzutów wynikających ze skutków tych działań. Zwrócił uwagę na potrzebę rozważenia, czy wierzytelność będąca przedmiotem sporu nie wygasła z mocą wsteczną, tj. ze skutkiem odniesionym do chwili poprzedzającej zawarcie umowy przelewu, co pociągałoby za sobą bezskuteczność tej umowy. Podniósł, że nie ma przeszkód do dostrzegania w żądaniu prezesa pozwanej od Konsorcjum zamiaru odstąpienia od umowy sprzedaży z powodu zwłoki w dostarczeniu sprzedanych towarów i kwalifikowania tego żądania jako ważnego oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy. Gdyby przyjąć, że wystawienie faktury korygującej było wyrazem porozumienia pozwanej z Konsorcjum, skierowanego na rozwiązanie umowy, z której wynikała przelana wierzytelność, to porozumienia tego nie można by traktować jako, zgodnie z art. 512 k.c., bezskutecznego wobec powódki ze względu na jego dojście do skutku po zawiadomieniu pozwanej o przelewie, lecz jako czynność prawną warunkującą zarzut dłużnika przelanej wierzytelności dopuszczalny względem jej nabywcy na podstawie art. 513 § 1 k.c. Okoliczności złożenia przez pozwaną oświadczenia o istnieniu i bezsporności wierzytelności nie pozwalały na łączenie z tym oświadczeniem zrzeczenia się przez pozwaną wobec powódki zarzutu wygaśnięcia przelanej wierzytelności na

skutek odstąpienia od umowy, z której wierzytelność ta wynikała. Pełnienie przez factoring jego funkcji uzależnione jest nie tylko od zawarcia przez faktoranta ze swoim klientem umowy, z której wynika przelana wierzytelność, ale i od spełnienia przez faktoranta na rzecz swego klienta świadczenia z tej umowy przed terminem zapłaty przelanej wierzytelności. Przyjęcie, że potwierdzenie wykonania umowy oznacza zrzeczenie się przez dłużnika zarzutu wygaśnięcia przelanej wierzytelności na skutek odstąpienia od umowy z powodu zwłoki faktoranta w spełnieniu świadczenia, prowadziłoby do podważenia zasadniczego założenia factoringu: finansowania wierzytelności pieniężnej z umowy sprzedaży, dostawy lub umowy o świadczenie usług po jej wykonaniu przez faktoranta.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 marca 2008 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że uchylił nakaz zapłaty, oddalił powództwo i orzekł o zwrocie od powódki na rzecz pozwanej wyegzekwowanego świadczenia. Sąd Apelacyjny uznał, że jest związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 października 2007 r. Ustalił, że doszło do porozumienia stron umowy sprzedaży stwierdzonej fakturą nr (...), mającego na celu zniweczenie wstecz skutków zawartej umowy. Przyjął, że porozumienie to jest równoznaczne z jednostronnym odstąpieniem od umowy. Spowodowało to wygaśnięcie zobowiązań wynikających z tej umowy ze skutkiem wstecznym. Z tym też skutkiem wygasła więc wierzytelność objęta przelewem. W sytuacji, gdy po powzięciu wiadomości o przelewie wierzytelności przez dłużnika ujawnią się okoliczności, które rzutują - i to od początku powstania zobowiązania - na byt prawny zobowiązania, z którego wynika wierzytelność, pozycja prawna nabywcy wierzytelności nie może być inna od tej jaka była właściwa dla zbywcy wierzytelności. Ponieważ zarzuty, o jakich mowa w art. 513 § 1 k.c., to także zarzut wygaśnięcia wierzytelności z mocą wsteczną, pozwana może skutecznie podnieść wobec powoda ten zarzut. Wsteczne wygaśnięcie wierzytelności objętej przelewem czyni zaś bezskuteczny przelew tej wierzytelności, a tym samym pozbawia powódkę roszczenia w stosunku do pozwanej o zaspokojenie wierzytelności.

Od ostatnio wymienionego wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniosła powódka. Podstawami skargi są: I. naruszenie prawa materialnego, tj. 1) art. 513 § 1 k.c. przez przyjęcie, że pozwana mogła skutecznie podnieść zarzut, iż na skutek porozumienia zawartego z Konsorcjum doszło do odstąpienia od umowy, 2) art. 513 i 509 k.c. przez przyjęcie, że dłużnikowi przysługują zarzuty wobec nabywcy wierzytelności pomimo ich powstania po zawiadomieniu o przelewie i że można je podnieść pomimo

złożenia przez dłużnika oświadczenia o uznaniu długu przy świadomości istnienia umowy factoringu, 3) art. 512 zd. drugie k.c. przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że mimo skutecznego zawiadomienia pozwanej o przelewie pozwana i Konsorcjum mogli dokonać czynności prawnej (porozumienia) dotyczącej odstąpienia od umowy i doprowadzenia do sytuacji, iż wsteczne wygaśnięcie zobowiązania uczyniło przelew bezskutecznym, 4) art. 491 § 1 k.c. przez przyjęcie, że w sytuacji, gdy sprzedawca nie wykonuje zobowiązania, a kupujący domaga się jego wykonania, to sprzedawca a nie kupujący może być inicjatorem odstąpienia od umowy i *per facta concludentia* (przez wystawienie faktury korygującej) może doprowadzić do zawarcia w tej mierze porozumienia, 5) art. 56 k.c. przez jego niezastosowanie i uznanie, że możliwe jest dokonanie czynności prawnej (odstąpienie od umowy) która niweczy wszystkie skutki prawne czynności wcześniejszej oraz II. naruszenie przepisów postępowania – 1) art. 493 § 1 i art. 495 § 3 k.p.c. przez przyjęcie, że pozwana mogła skutecznie podnieść zarzut oparty na przepisie art. 513 k.c. dopiero w apelacji, a nie w zarzutach od nakazu zapłaty, 2) art. 398<sup>20</sup> k.p.c. przez przyjęcie, że Sąd Najwyższy dokonał wykładni art. 513 § 1, art. 60 i 65 k.c., którą Sąd Apelacyjny był związany i 3) art. 233 § 1 k.p.c. przez wyjście przy ustalaniu stanu faktycznego sprawy poza granice swobody swobodnej oceny dowodów, co dotyczy przede wszystkim przyjęcia, że pozwana i Konsorcjum porozumiały się co do zniweczenia skutków prawnych umowy. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Wniosła też o przekazanie powiększonemu składowi Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego dotyczącego wykładni art. 512 i 513 k.c.

Pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. 1. Ponieważ stosownie do art. 398<sup>3</sup> § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, podstawą skargi kasacyjnej nie może być naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., który dotyczy oceny dowodów. Należy poza tym zauważyć, że zarzucając naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. skarżąca kwestionuje ustalenie przez Sąd Apelacyjny, że pozwana i Konsorcjum porozumieli się co do zniweczenia skutków prawnych zawartej umowy. Ustalenie to jest wynikiem oceny zebranego w sprawie materiału i wywiedzenia porozumienia pozwanej z Konsorcjum z innych faktów ustalonych w sprawie, czego podstawą był art. 231 k.p.c. Na możliwość

takiego ustalenia zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uprzednio wydanym wyroku w sprawie.

2. Z treści uzasadnienia uprzednio wydanego w sprawie wyroku Sądu Najwyższego jednoznacznie wynika, że zawiera on wykładnię przepisów, na podstawie których funkcjonuje umowa factoringu, a przede wszystkim mającej do niej zastosowanie przepisów art. 512 i 513 § 2 k.c. Wykładnia ta odniesiona została do okoliczności faktycznych sprawy, w której wniesiona została rozpoznawana wówczas skarga kasacyjna, w szczególności do składanych przez pozwaną i Konsorcjum oświadczeń woli i sposobu ich rozumienia. Okoliczności te, z wyjątkiem ustalenia, o którym mowa w pkt 1 (możliwość dokonania którego wynikała z wyroku Sądu Najwyższego), stanowiły podstawę wydania pierwszego z wyroków Sądu Apelacyjnego i stanowią podstawę wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną rozpoznawaną obecnie. W tych warunkach Sąd Apelacyjny ponownie rozpoznając sprawę był związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy (art. 398<sup>20</sup> zdanie pierwsze k.p.c.).

3). Zarzucając, że Sąd Apelacyjny naruszył art. 398<sup>20</sup> k.p.c. przez to, że uznał, iż jest związany wykładnią prawa dokonaną w sprawie przez Sąd Najwyższy, podczas gdy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r. nie zawiera takiej wykładni, skarżąca jest niekonsekwentna. Złożony przez nią wniosek o przekazanie powiększonemu składowi Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego dotyczącego wykładni art. 512 i 513 k.c. opiera bowiem na twierdzeniu, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego występuje rozbieżność, albowiem wymieniony wyrok jest wyrazem odmiennego poglądu prawnego niż wyrażony w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (wyroki: z dnia 15 kwietnia 2005 r., I CK 669/04, LexPolonica nr 1544125, z dnia 14 września 2006 r., III CSK 149/06 i III CSK 150/06, oba niepubl. i z dnia 7 lutego 2007 r., III CSK 243/06, nie publ.). Tym samym skarżąca przyznaje, że uprzednio wydany w sprawie wyrok Sądu Najwyższego zawiera wykładnię prawa.

3. Naruszenia art. 493 § 1 i art. 495 § 3 k.p.c. skarżąca upatruje w przyjęciu, że zarzut naruszenia art. 413 k.c. pozwana mogła skutecznie podnieść w apelacji, podczas gdy – stosownie do wymienionych przepisów - powinna to pod rygorem ich utraty uczynić w zarzutach od nakazu zapłaty. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika jednakże, że Sąd Apelacyjny stanowiska takiego w sprawie nie zajął. Sąd ten stwierdził bowiem, że zarzut naruszenia art. 513 k.c. pozwana zawarła w zarzutach od nakazu zapłaty, a to obligowało Sąd do jego rozpatrzenia. Inną kwestią jest, czy Sąd Apelacyjny prawidłowo odczytał treść pisma zawierającego zarzuty. Co do tej kwestii należy podzielić

zapatrywanie tego Sądu, że o rzeczywistej treści zarzutów nie decyduje powołanie się na taki czy inny przepis. Okoliczności wskazane w piśmie zawierającym zarzuty pozwalały na przyjęcie, że pozwana już w tym piśmie zarzuciła naruszenie art. 513 k.c.

II. 1. Sąd Apelacyjny nie zastosował w sprawie przepisu art. 491 k.c., dotyczącego ustawowego prawa odstąpienia od umowy, gdy jedna ze stron dopuszcza się zwłoki w wykonaniu zobowiązania wynikającego z umowy wzajemnej i które wykonywane jest przez złożenie odpowiedniego oświadczenia przez drugą stronę. Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, jego podstawą jest ustalenie, że zniweczenie – z datą wsteczną – skutków zawartej umowy nastąpiło wskutek porozumienia między pozwaną a Konsorcjum, a nie jednostronnego oświadczenia pozwanej. Nie może zatem być mowy o naruszeniu wymienionego przepisu przez „błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie.”

Podnosząc na uzasadnienie zarzutu naruszenia art. 491 § 1 k.c., że „Sąd Apelacyjny całkiem dowolnie przyjął, iż strony porozumiały się co do zniweczenia skutków prawnych zawartej umowy sprzedaży, czego następczym odzwierciedleniem było wystawienie faktury korygującej”, skarżąca w istocie zarzuca wadliwość ustalenia faktycznego stanowiącego podstawę zaskarżonego wyroku. Nie można jednakże tego czynić przy pomocy zarzutu naruszenia prawa materialnego. O nieskuteczności, wywiedzonego w ramach podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania, zarzutu kwestionującego dokonanie wymienionego ustalenia, była mowa wyżej w pkt I.1.

2. Sąd Apelacyjny, będąc związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy w wyroku uprzednio wydanym przez ten Sąd na skutek skargi kasacyjnej (art. 398<sup>20</sup> zdanie pierwsze k.p.c.), zastosował prawo materialne zgodnie z tą wykładnią. Dotyczy to w szczególności przepisów art. 512 i 513 § 1 k.c. Wynika to wprost z porównania uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r. z sentencją i uzasadnieniem zaskarżonego wyroku. Podstawą rozpoznawanej skargi kasacyjnej nie jest zresztą naruszenie art. 398<sup>20</sup> k.p.c. przez dokonanie w zaskarżonym wyroku wykładni prawa sprzecznej z wykładnią dokonaną przez Sąd Najwyższy w uprzednio wydanym w sprawie wyroku.

Według art. 398<sup>20</sup> zdanie drugie k.p.c. nie można oprzeć skargi kasacyjnej od orzeczenia wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. Z taką sytuacją mamy do czynienia w sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna. Zarzuty tej skargi, wyczerpujące podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego

(poza zarzutem naruszenia art. 491 § 1 k.c.), zmierzają do podważenia wykładni prawa dokonanej w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r. Z tego więc względu zarzuty te nie mogą odnieść skutku.

Niemożliwość oparcia skargi kasacyjnej od orzeczenia wydanego po ponownym rozpoznaniu sprawy na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy powoduje, że – jak wskazano wyżej – jeżeli skarga kasacyjna oparta jest na takich podstawach, to z tego tylko powodu, podlega oddaleniu jako niezasadna (art. 398<sup>14</sup> k.p.c.). W tej sytuacji Sąd Najwyższy nie dokonuje oceny merytorycznej podstaw kasacyjnych. Nie zachodzi zatem możliwość wyłonienia się zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, uzasadniającego przekazane tego zagadnienia do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego (art. 398<sup>17</sup> k.p.c.), o co wносиła skarżąca.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398<sup>14</sup> k.p.c.) i na podstawie art. 108 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 98 § 1 i 3 oraz art. 109 § 2 k.p.c. w zw. z § 13 ust. 4 pkt 1 oraz § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.) orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.